

Nr 111.

Godkänd av första kammaren den 26 mars 1941.

Godkänd av andra kammaren den 26 mars 1941.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(Statsutskottets utlåtande nr 43.)

Till Konungen.

I propositionen nr 30 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 10 januari 1941, föreslagit riksdagen att till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 25,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag har riksdagen till behandling förehaft bland annat följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, *I: 177* och *II: 236*, vari hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 30 måtte uttala, att skogsvårdens stora behov och möjligheter böra tagas i betraktande vid den fortsatta planläggningen av åtgärder för arbetsmarknadens reglering;

dels två likalydande motioner, *I: 178* och *II: 237*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 30 måtte beakta de synpunkter, som i motionerna anförts, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att vid fastställande av statsbidrag till kommunerna för anordnandet av arbeten till arbetslöshetens bekämpande sådana bidragsgrunder måtte tillämpas, att även de hårt skattetyngda kommunerna på ett tillfredsställande sätt kunna tillämpa arbetslinjen;

dels motionen *I: 179*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 30 måtte giva sådana direktiv, att i sysselsättningsprogrammet för arbetsmarknadens reglering även upptages utdikning av torvmossar för upptagning under nästkommande sommar av brännrotv;

dels två likalydande motioner, *I: 181* och *II: 242*, vari hemställts, att riksdagen

Bihang till riksdagens protokoll 1941. 14 saml. Nr 111—112.

dagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 30 måtte beakta de synpunkter, som motionen innehåller;

dels två likalydande motioner, *I: 182* och *II: 243*, vari hemställts, att riksdagen ville beakta de synpunkter, som i motionerna utvecklats i fråga om riktlinjerna för den statliga arbetslöshetspolitiken under nuvarande kris;

dels motionen *II: 238*, vari hemställts, att riksdagen vid beviljandet av medel till arbetsmarknadens reglering måtte uttala sig för att en närmare undersökning skulle verkställas av frågan, huruvida ej vid fastställandet av statsbidrag till kommunala beredskapsarbeten hänsyn bör tagas icke endast till arbetslöshetens omfattning i berörda kommun utan även till skattetrycket i densamma och till det projekterade företagens räntabilitet, även om detta skulle visa sig medföra höjning av procentsatsen för engångsbidrag, samt att i övrigt beakta vad som i motionen anförts;

dels ock motionen *II: 241*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder i syfte att möjliggöra ett ökat antal ledamöter i de länsarbetsnämnder, där detta på grund av länets ekonomiska struktur anses lämpligt, att åstadkomma instruktion för länsarbetsnämnderna, samt att vid denna instruktions utarbetande vederbörlig vikt lägges å nämndernas uppgift att förbereda och planera åtgärder för mötande av eventuella eller sannolika förändringar inom länets ekonomiska liv.

Genom medverkan av olika myndigheter har, på sätt av statsrådsprotokollet närmare framgår, uppgjorts ett mångskiftande *sysselsättningsprogram*, vars realiserande avses bliva anpassat efter läget på arbetsmarknaden. Grundtanken vid programmets uppgörande har varit, att de knappa tillgångar på råvaror och kapital, som för närvarande stå till buds, allenast böra disponeras för arbeten, vilka kunna betecknas såsom nödvändiga eller nyttiga, i första hand sådana som på relativt kort sikt öka landets försörjningsmöjligheter. Bland de i sysselsättningsprogrammet upptagna arbetsföretagen förutsättes ett centralt urval skola ske under medverkan av statens arbetsmarknads-kommission i syfte att lämna företräde åt de ur nyss angivna synpunkter mest angelägna och lämpade arbetena.

Principen att allenast nödvändiga eller nyttiga arbeten böra ifrågakomma såsom arbetsobjekt under rådande krisläge finner riksdagen välbetänkt. Att företräde därvid bör lämnas åt arbeten, som på relativt kort sikt öka landets försörjningsmöjligheter, synes riksdagen jämväl motiverat. Riksdagen har ej heller något att erinra mot att ett centralt urval av arbetsobjekten äger rum i huvudsaklig enlighet med vad i statsrådsprotokollet anges. En oefftergivlig förutsättning härför finner dock riksdagen vara, att garantier skapas för att i möjligaste mån trygga en snabb och effektiv prövning av hithörande ärenden, så att icke genom den centrala handläggningen onödigt dröjsmål med igångsättande av erforderliga arbeten uppkommer.

Såsom ett led i sysselsättningsprogrammet redovisas i propositionen, bland annat, vissa redan planlagda skogsvårdande åtgärder för ett sammanlagt be-

lopp av 37.4 miljoner kronor. Det framhålles tillika, att de föreslagna arbetsobjekten, som utgöras av såväl skogsvägar och skogsdikningar som skogsrojning och skogsodling, självfallet icke täcka de möjligheter till sysselsättning, som faktiskt förefinnas inom skogarna. I anslutning härtill har i motionerna I: 177 och II: 236 understrukits betydelsen av att skogsvårdens stora behov och sysselsättningsmöjligheter beaktas vid den fortsatta planläggningen av åtgärder för arbetsmarknadens reglering. Därvid har särskilt betonats, att såväl röjningsfällningar som anläggande av skogsvägar kunna sättas i direkt samband med den aktuella vedanskaffningen och därigenom bidra till att på relativt kort sikt öka landets bränsleförsörjning.

Riksdagen kan för sin del helt ansluta sig till vad sålunda anförts. Enligt riksdagens uppfattning hava de skogsvårdande åtgärderna, särskilt anläggande av skogsvägar, ännu icke tillvunnit sig det beaktande, som deras betydelse ur ekonomisk synpunkt och såsom sysselsättningsobjekt berättigar dem till. Riksdagen finner det därför angeläget, att hithörande åtgärder i fortsättningen ägnas en mera ingående uppmärksamhet än vad hittills synes hava varit fallet.

Såsom en ytterligare utvidgning av sysselsättningsprogrammet har i motionen I: 179 förordats, att däri måtte inbegripas även utdikning av torvmossar för beredande av brännatorv. I motionen göres gällande, att torvupptagning för bränsleändamål i hög grad fyller de förutsättningar, som i statsrådsprotokollet uppställts för till nämnda program hörande arbetsprojekt. Riksdagen vill icke bestrida, att så kan vara fallet. Riksdagens vederbörande utskott har emellertid inhämtat, att frågan om statligt understöd i annan ordning för beredande av brännatorv genom en av bränslekommissionen nyligen ingiven framställning bragts under Kungl. Maj:ts prövning. Vid sådant förhållande har riksdagen ansett sig icke böra i detta sammanhang meddela några direktiv i ämnet på sätt i motionen hemställts.

Enligt de nya grunderna för *statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader* kunna till dylika kostnader utgå såväl ett årligt bidrag som ett engångsbidrag. Årsbidraget utmätas på grundval av kommunens totala arbetslöshetskostnad under ett år, varvid bidraget beräknas efter en stigande skala, som är så avvägd, att kommunens årliga kostnadsandel icke i något fall överstiger 1 krona 50 öre per skattekrona. Det förutsättes, att de arbetslöshetsåtgärder, vilkas kostnader kommun önskar inräkna i totalsumman för året, i förväg godkännas av arbetsmarknadskommissionen. Har kommun för finansiering av ett av kommissionen godkänt arbete upptagit lån, få enligt statsrådsprotokollet utgifterna för ränta och amortering å detta lån medräknas. Om konjunkturerna skulle förbättras och arbetslösheten minska, förutsättes emellertid kommissionen äga rätt att helt eller delvis indraga statsbidraget för dessa utgifter.

Engångsbidraget avser att stimulera kommunerna till igångsättande av nya arbetsföretag genom att i viss omfattning kompensera dem för den stegring av materialkostnader och arbetslöner, som inträtt efter kriget. Såsom översta gräns för ett dylikt bidrag i nuvarande läge har i statsrådsprotokollet an-

givits 20 procent å de totala kostnaderna för företaget; som regel skulle bidraget utgå med väsentligt lägre belopp. För ett relativt litet antal fattiga och arbetslöshetstyngda kommuner avses emellertid engångsbidrag kunna utgå med betydligt högre belopp i syfte att begränsa den ekonomiska börda för kommunen, som eljest skulle skjutas på framtiden.

I ett flertal motioner hava i olika hänseenden uttalats betänkligheter rörande de faktiska verkningarna av nu angivna statsbidragsgrunder. Sålunda hava i motionerna I:178 och II:237 uttryckts farhågor för att hos kommunerna skulle inställa sig en icke önskvärd tveksamhet att finansiera kostnadskrävande arbeten med lån, enär besked om annuiteternas inräknande i årskostnaden endast kunde erhållas för ett år i sänder. I samma motioner ävensom i motionerna I:181 samt II:238 och 242 har vidare gjorts gällande, att åsyftad effekt icke kommer att ernås, därest icke engångsbidraget höjes. I samband därmed har framhållits angelägenheten av att vid såväl engångsbidragets som årsbidragets utmätande skälig hänsyn tages till det totala skattetrycket i vederbörande kommun. Önskemål ha även framkommit om en sänkning av maximigränsen för kommunens andel i arbetslöshetskostnaderna, förslagsvis till 1 krona per skattekrona. Å andra sidan har i motionerna I:182 och II:243 uttalats tvivel om att kommunerna komma att iakttaga erforderlig återhållsamhet, när arbetslöshetskostnaderna överstigit den nu fastställda gränsen för kommunens andel i årskostnaden, samt för vinnande av ökade garantier härutinnan ifrågasatts en höjning av denna gräns till 2 kronor per skattekrona.

För egen del vill riksdagen understryka, att de nya statsbidragsgrunderna äro avvägda med hänsyn till att endast nödvändiga eller nyttiga arbeten böra ifrågakomma. Enligt riksdagens mening bör man vid sådant förhållande kunna räkna med att kommunerna skola finna med sin fördel förenligt att genom utnyttjande av nu förefintliga möjligheter till statsbidrag igångsätta för ändamålet lämpade arbeten. Därvid utgår riksdagen från att kommun, som upptagit lån för finansiering av dylikt arbete, skall erhålla statsbidrag till ränte- och amorteringskostnader för lånet, så länge de ekonomiska verkningarna av krisen äro för kommunen kännbara. Riksdagen förutsätter vidare, att engångsbidraget i tillämpningen icke utmätas alltför snävt. Vägande skäl tala enligt riksdagens uppfattning för att vid utmätningen av detta bidrag hänsyn tages till det totala skattetrycket inom kommunen, även om denna icke kan betecknas såsom direkt fattig eller arbetslöshetstyngd. Från denna utgångspunkt och med beaktande av den omständigheten, att ett av viss kommun igångsatt byggnadsföretag i regel indirekt bereder sysselsättning även utanför kommunens gränser, finner riksdagen motiverat att för engångsbidraget räknas med ett procenttal, som i allmänhet icke understiger det av arbetsmarknadskommissionen angivna maximibeloppet av 20 procent. Riksdagen anser det jämväl kunna med fog ifrågasättas, huruvida icke engångsbidrag böra kunna beviljas för skolhusbyggnader och andra företag, till vilka statsbidrag enligt gällande bestämmelser utgå, oaktat de icke tillhöra socialdepartementets verksamhetsområde.

Slutligen finner sig riksdagen, i anledning av de i motionerna I: 182 och II: 243 framkomna betänkligheterna rörande bristande återhållsamhet hos kommunerna i vissa fall, böra understryka, att arbetsmarknadskommissionen i sin framställning själv uppmärksammat denna fara och förklarat sig ämna beträffande de kommuner, varom här är fråga, tillämpa ett skärpt kontrollsystem.

Med vad sålunda anförts anser sig riksdagen kunna i princip giva de nya statsbidragsgrunderna sin anslutning.

Såsom komplement till dessa grunder har förutsatts, att i den mån arbetslösa hänvisats till statligt beredskapsarbete vederbörande hemortskommuner såsom ersättning härför skola till staten erlægga ett belopp, som motsvarar vad de eljest måst utgiva i kontantunderstöd. Billigheten och ändamålsenligheten av sådan ordning har starkt ifrågasatts i motionerna II: 181 samt II: 238 och 242. Även inom riksdagen hava betänkligheter uttalats gentemot denna ersättningsskyldighet, särskilt för det fall att arbetslös hänvisas till beredskapsarbete å ort inom lägre dyrortsgrupp än den han själv tillhör. Riksdagens vederbörande utskott har emellertid under hand inhämtat, att denna ersättningsskyldighet i praktiken begränsats på det sättet, att kommuner, som åtnjuta skatteutjämningsbidrag eller äro arbetslöshetstyngda, helt befrias från ersättningsskyldighet samt att övriga kommuner i regel allenast debiteras ett belopp, som motsvarar dagunderstödet till ensamstående person. Under sådana förhållanden har riksdagen icke ansett skäl föreligga att påkalla någon ändring i denna del.

De nya grunderna för *kontantunderstödet* beräknande skiljer sig principiellt från de tidigare därigenom, att understödsbeloppen icke längre äro ställda i relation till den för orten fastställda reserverarbetslönen utan med vissa modifikationer äro anslutna till de i gällande krigsfamiljebidragsförordning för olika dyrortsgrupper angivna understödssatserna. Såsom en allmän princip vid understödsskalans tillämpning gäller vidare, att sammanlagda beloppet av dagunderstöd och hyreshjälp icke får uppgå till den i orten gängse lönen för icke kvalificerad arbetskraft, ej heller till de inkomster vederbörande åtnjuter under förutvarande anställning. Såsom särskilda nyheter må härjämte erinras om dels att dagunderstöd utgår även för fjärde till och med sjätte barnet, dels ock att hyreshjälp må kunna tilldelas jämväl ensamstående person ävensom under högst en månad familjeförsörjare, vilken hänvisats till statligt beredskapsarbete.

Riksdagen har för egen del ansett sig kunna godtaga de nya grunderna för kontantunderstöden. Därvid har riksdagen förutsatt, att de fastställda understödsbeloppen genom Kungl. Maj:ts försorg komma att underkastas jämkningar såväl uppåt som nedåt i anslutning till de förändringar, som levnadskostnaderna och andra på beloppens storlek inverkan omständigheter undergå.

Emellertid har riksdagen i detta sammanhang icke ansett sig kunna underlåta att rikta uppmärksamheten på förhållandet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen. Vid tillämpningen av de nya grunderna för kontantunderstödsverksamheten torde understödsbeloppen i åtskilliga fall komma att av-

sevärt skilja sig från de belopp, som arbetslöshetskassorna utbetala till sina medlemmar. Ett dylikt förhållande kan enligt riksdagens mening icke anses tillfredsställande, även om hänsyn tages därtill, att arbetslöshetsförsäkringen närmast avser att bringa hjälp vid så att säga mera normal arbetslöshet samt att de arbetslöshetsförsäkrade äro befriade från behovsprövning. För riksdagens vederbörande utskott har upplysts, att socialstyrelsen nyligen framlagt ett förslag till förbättring av arbetslöshetsförsäkringen. Det synes riksdagen angeläget, att sistnämnda spörsmål snarast möjligt göres till föremål för prövning. Därjämte bör beaktas önskemålet att under en arbetslöshetskris åvägabringa en sådan ordning, att de arbetslöshetsförsäkrade icke bliva försatta i sämre läge än de icke försäkrade.

I motionerna I: 178 och II: 237 har även uppmärksammats den ställning, som de s. k. korttidsarbetarna intaga. Förhållandena för dessa kunna vara mycket skiftande. Otvivelaktigt finnas emellertid bland dessa fall, då ett kompletterande understöd av arbetslöshetsmedel skulle vara motiverat men där sådant på grund av nuvarande bestämmelser rörande kontantunderstöd icke utbetalas. Enligt riksdagens uppfattning bör nu berörda spörsmål i fortsättningen ägnas särskild uppmärksamhet under beaktande av de synpunkter, som i motionerna anförts.

I motionen II: 241 hava upptagits vissa spörsmål angående *länsarbetsnämndernas* organisation och arbetsuppgifter samt hemställtts om åtgärder i syfte att möjliggöra ett ökat antal ledamöter i dessa nämnder ävensom få till stånd en instruktion för desamma. Vissa av de i motionen anförda synpunkterna äro enligt riksdagens uppfattning värda beaktande. Den hittills vunna erfarenheten av länsarbetsnämndernas verksamhet synes emellertid riksdagen vara alltför ringa för att motivera en hemställan från riksdagens sida om åtgärder i motionens syfte.

Slutligen finner sig riksdagen böra understryka departementschefens uttalande, att det är av största vikt att en tillfredsställande *samordning* mellan sysselsättningspolitikens skilda grenar kommer till stånd. Icke minst angeläget synes riksdagen därvid vara, att samarbetet mellan de centrala och kommunala myndigheterna gives en sådan utformning, att igångsättandet av lämpliga företag i möjligaste mån påskyndas och bästa möjliga resultat av övriga arbetsmarknadsreglerande åtgärder befordras.

Under återopande av vad sålunda i skilda hänseenden anförts och då Kungl. Maj:ts beräkning av anslagsbehovet för återstoden av innevarande budgetår icke givit riksdagen anledning till erinran, får riksdagen anmäla, att riksdagen till *Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under femte huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 25,000,000 kronor.

Stockholm den 26 mars 1941.

Med undersätlig vördnad.